ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

YVES BOT

της 22ας Νοεμβρίου 2007 [1]

1. Η παρούσα προδικαστική διαδικασία έχει ως σκοπό να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τη δυνατότητα να εκτιμήσει κατά πόσον συνάδει προς το κοινοτικό δίκαιο εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης να διαφημίζουν τις υπηρεσίες τους στο κοινό.

2. Την αφορμή αποτέλεσε ποινική δίωξη που ασκήθηκε στο Βέλγιο κατά του I. Doulamis, ο οποίος εκμεταλλεύεται σε αυτό το κράτος μέλος οδοντοτεχνικό εργαστήριο και οδοντιατρική κλινική και κατηγορείται ότι καταχώρισε στον τηλεφωνικό κατάλογο της Belgacom διαφημίσεις για το εν λόγω εργαστήριο και την κλινική.

3. Το tribunal de première instance de Bruxelles (Βέλγιο), δικάζον ως πλημμελειοδικείο, διερωτάται κατά πόσον η νομοθετική διάταξη στην οποία στηρίζεται η δίωξη συνάδει με το άρθρο 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, και θέτει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα για την ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων.

4. Με τις παρούσες προτάσεις θα εκθέσω ότι η επίμαχη νομοθετική ρύθμιση δεν εμπίπτει, κατά την άποψή μου, στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων αυτών και ότι, συνεπώς, οι εν λόγω διατάξεις πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν απαγορεύουν την επίμαχη ρύθμιση.

5. Επίσης, θα εκθέσω ότι η συμβατότητα της επίμαχης νομοθετικής ρύθμισης προς το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα των άρθρων 43 ΕΚ και 49 ΕΚ, σχετικά με την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

6. Τέλος, θα εκθέσω ότι η απαγόρευση κάθε διαφημίσεως προς το κοινό υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης συνιστά περιορισμό της άσκησης των εν λόγω ελευθεριών. Θα εκθέσω τους λόγους για τους οποίους ο περιορισμός αυτός δικαιολογείται, κατά την

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

άποψή μου, από την προστασία της δημόσιας υγείας, υπό τον όρον ότι η επίμαχη εθνική νομοθετική ρύθμιση δεν απαγορεύει στον παρέχοντα υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης την απλή μνεία, σε τηλεφωνικό κατάλογο ή σε άλλα μέσα πληροφόρησης του κοινού, ενδείξεων σχετικών με την επαγγελματική του ιδιότητα, χωρίς σκοπό προσέλκυσης ή παρότρυνσης πελατών.

I — Το νομικό πλαίσιο

A — *Το εθνικό δίκαιο*

7. Το άρθρο 3 του νόμου της 15ης Απριλίου 1958, περί διαφημίσεως στον τομέα των υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης [2], τιμωρεί τις συμπεριφορές που αντίκεινται στο άρθρο 1 του εν λόγω νόμου, το οποίο έχει ως εξής:

«Ουδείς δύναται να πραγματοποιεί, άμεσα ή έμμεσα, διαφήμιση καθ' οποιονδήποτε τρόπο με σκοπό να περιθάλψει ο ίδιος ή άλλο πρόσωπο ειδικευμένο ή μη, στο Βέλγιο ή στην αλλοδαπή, τις παθήσεις, τραύματα ή ανωμαλίες του στόματος και των οδόντων, ιδίως μέσω προθηκών, πινακίδων, επιγραφών ή πλακετών ικανών να παραπλανήσουν ως προς το νόμιμο της διαφημιζόμενης δραστηριότητας, μέσω φυλλαδίων πάσης φύσεως, δια του τύπου, του ραδιοφώνου του κινηματογράφου, δια της υποσχέσεως ή της παροχής πλεονεκτημάτων πάσης φύσεως, όπως εκπτώσεων, δωρεάν μεταφοράς ασθενών ή δια της μεσολαβήσεως μεσαζόντων.

Δεν συνιστά διαφήμιση κατά την έννοια του παρόντος άρθρου η γνωστοποίηση από τις κλινικές και πολυκλινικές ασφαλιστικών φορέων προς τα μέλη τους των ημερών και ωρών ιατρικών επισκέψεων, του ονόματος των κυρίων των ως άνω κλινικών και πολυκλινικών και των συναφών μεταβολών.»

B — *Το κοινοτικό δίκαιο*

1. Η Συνθήκη ΕΚ

8. Κατά το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ, είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά και απαγορεύονται όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς [...].

2 — Στο εξής: νόμος του 1958.

9. Το άρθρο 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ υποχρεώνει τα κράτη μέλη να απέχουν από κάθε μέτρο που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της Συνθήκης.

10. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ ορίζει ότι η δράση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας περιλαμβάνει, υπό τους όρους και σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα που προβλέπει η Συνθήκη, την καθιέρωση συστήματος που να εξασφαλίζει ανόθευτο ανταγωνισμό εντός της εσωτερικής αγοράς.

11. Κατά το άρθρο 43 ΕΚ, οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους εντός άλλου κράτους μέλους απαγορεύονται. Κατά το άρθρο 43, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, η ελευθερία εγκαταστάσεως περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων, καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση επιχειρήσεων.

12. Κατά το άρθρο 47, παράγραφος 3, ΕΚ, ως προς τα ιατρικά, παραϊατρικά και φαρμακευτικά επαγγέλματα, η προοδευτική άρση των περιορισμών προϋποθέτει τον συντονισμό των όρων ασκήσεώς τους στα διάφορα κράτη μέλη. Οι υπηρεσίες στον τομέα της οδοντιατρικής αποτελούν το αντικείμενο των οδηγιών 78/686/ΕΟΚ [3] και 78/687/ΕΟΚ [4].

13. Το άρθρο 49 ΕΚ απαγορεύει τους περιορισμούς της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο εσωτερικό της Κοινότητας όσον αφορά τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος της Κοινότητας πλην εκείνου του αποδέκτη της παροχής.

14. Κατά τα άρθρα 46 ΕΚ και 55 ΕΚ, τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ δεν αποκλείουν την επιβολή περιορισμών που δικαιολογούνται από λόγους δημόσιας υγείας.

2. Το σχετικό με τη διαφήμιση παράγωγο κοινοτικό δίκαιο

15. Το σχετικό με τη διαφήμιση παράγωγο κοινοτικό δίκαιο περιλαμβάνει ένα γενικό καθεστώς και ειδικές διατάξεις οι οποίες εφαρμόζονται, αφενός, σε συγκεκριμένα προϊόντα και, αφετέρου, σε ειδικούς φορείς παροχής πληροφόρησης.

3 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1978, περί της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων του οδοντιάτρου και περί των μέτρων προς διευκόλυνση της πραγματικής ασκήσεως του δικαιώματος εγκαταστάσεως και του δικαιώματος της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 12).

4 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1978, περί του συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν τις δραστηριότητες του οδοντιάτρου (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 21). Η οδηγία αυτή, καθώς και η οδηγία 78/686, καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με την οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (ΕΕ L 255, σ. 22).

16. Το γενικό καθεστώς, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, προβλεπόταν από την οδηγία 84/450/ΕΟΚ [5], που αποσκοπεί στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών σχετικά με την προστασία από την παραπλανητική διαφήμιση. Η οδηγία αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/55/ΕΚ [6], η οποία επεξέτεινε το πεδίο εφαρμογής της στη συγκριτική διαφήμιση, και με την οδηγία 2005/29/ΕΚ [7]. Η οδηγία 84/450 καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2006/114/ΕΚ [8].

17. Η οδηγία 84/450 ορίζει τη διαφήμιση ως κάθε ανακοίνωση που γίνεται στα πλαίσια εμπορικής, βομηχανικής, βιοτεχνικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας, με στόχο την προώθηση της προμήθειας αγαθών ή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των ακινήτων, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσων [9].

18. Κατά την ίδια οδηγία, ως παραπλανητική διαφήμιση χαρακτηρίζεται κάθε διαφήμιση που με οποιονδήποτε τρόπο, συμπεριλαμβανομένης της παρουσίασής της, παραπλανά ή ενδέχεται να παραπλανήσει τα πρόσωπα στα οποία απευθύνεται ή στων οποίων τη γνώση περιέρχεται και που, εξαιτίας του απατηλού χαρακτήρα της, είναι ικανή να επηρεάσει την οικονομική τους συμπεριφορά ή που, για τους λόγους αυτούς, βλάπτει ή ενδέχεται να βλάψει έναν ανταγωνιστή [10].

19. Συγκριτική διαφήμιση είναι αυτή η οποία κατονομάζει ρητά ή υπονοεί έναν ανταγωνιστή ή τα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρονται από έναν ανταγωνιστή [11]. Η συγκριτική διαφήμιση επιτρέπεται μόνον εφόσον πληροί ορισμένες προϋποθέσεις [12].

20. Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την καταπολέμηση της παραπλανητικής διαφήμισης και για τη συμμόρφωση με τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η συγκριτική διαφήμιση. Επιπλέον, όσον αφορά την καταπολέμηση της παραπλανητικής διαφήμισης, δύνανται να λαμβάνουν μέτρα ευρύτερης προστασίας σε σχέση με τα προβλεπόμενα από την οδηγία 84/450.

5 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 10ης Σεπτεμβρίου 1984, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παραπλανητική διαφήμιση (ΕΕ L 250, σ. 17).

6 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 1997, για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450 (ΕΕ L 290, σ. 18).

7 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450 και των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ και 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου («οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές») (ΕΕ L 149, σ. 22, στο εξής: οδηγία 84/450).

8 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για την παραπλανητική και τη συγκριτική διαφήμιση (ΕΕ L 376, σ. 21).

9 — Άρθρο 2, σημείο 1.

10 — Άρθρο 2, σημείο 2.

11 — Άρθρο 2, σημείο 2 bis, της οδηγίας 84/450.

12 — Η συγκριτική διαφήμιση επιτρέπεται, κατ' ουσίαν, ιδίως αν δεν είναι παραπλανητική, αν συγκρίνει αγαθά ή υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις ίδιες ανάγκες ή έχουν τους ίδιους στόχους, αν συγκρίνει κατά τρόπο αντικειμενικό ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά που είναι ουσιώδη, συναφή, επαληθεύσιμα, και αντιπροσωπευτικά των εν λόγω αγαθών και υπηρεσιών, στα οποία μπορεί να συμπεριλαμβάνεται και η τιμή, αν δεν έχει ως συνέπεια τη δυσφήμιση ή την υποτίμηση ενός ανταγωνιστή και δεν δημιουργεί σύγχυση με αυτόν και αν δεν προσπορίζει αθέμιτο όφελος από τη φήμη του σήματος ή της εμπορικής επωνυμίας του εν λόγω ανταγωνιστή.

21. Οι ορισμοί και οι προαναφερθείσες διατάξεις επαναλαμβάνονται στην οδηγία 2006/114.

22. Παράλληλα προς το γενικό αυτό καθεστώς, ο κοινοτικός νομοθέτης θέσπισε διατάξεις οι οποίες διέπουν τη διαφήμιση συγκεκριμένων προϊόντων, όπως ο καπνός και τα φάρμακα [13]. Τα μέτρα που λαμβάνονται όσον αφορά τα φάρμακα στηρίζονται στην προστασία της δημόσιας υγείας. Προβλέπουν την απλή και ρητή απαγόρευση διαφημίσεως στο κοινό ορισμένων κατηγοριών φαρμάκων, όπως αυτά που πωλούνται στο κοινό μόνο βάσει ιατρικής συνταγής, καθώς και τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί η διαφήμιση των λοιπών κατηγοριών φαρμάκων και η διαφήμιση που απευθύνεται στους επαγγελματίες του τομέα της υγείας.

23. Ο κοινοτικός νομοθέτης συντόνισε, επίσης, τις εθνικές διατάξεις που διέπουν τη διαφήμιση που μεταδίδεται από την τηλεόραση [14] και την ηλεκτρονική διαφήμιση [15].

Η οδηγία 89/552 προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι η τηλεοπτική διαφήμιση και η τηλεαγορά δεν επιτρέπεται να ενθαρρύνουν τρόπους συμπεριφοράς επιζήμιους για την υγεία ή την ασφάλεια [16]. Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, απαγορεύεται η τηλεοπτική διαφήμιση των φαρμάκων και των θεραπευτικών αγωγών που διατίθενται μόνο με ιατρική συνταγή στο κράτος μέλος στου οποίου τη δικαιοδοσία υπάγεται ο ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός. Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, απαγορεύεται η τηλεαγορά φαρμάκων για τα οποία απαιτείται άδεια εμπορίας, καθώς και η τηλεαγορά θεραπευτικών αγωγών. Δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/552, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια, όσον αφορά τους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους, να προβλέπουν αυστηρότερους ή λεπτομερέστερους κανόνες στους τομείς που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία.

II — Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης

24. Ο I. Doulamis εκμεταλλεύεται οδοντοτεχνικό εργαστήριο και οδοντιατρική κλινική στον δήμο του Saint-Gilles, στην περιφέρεια Bruxelles-Capitale, στο Βέλγιο.

13 — Βλ. οδηγία 92/28/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 1992, για τη διαφήμιση των φαρμάκων που προορίζονται για ανθρώπους (ΕΕ L 113, σ. 13), η οποία καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2001/83/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Νοεμβρίου 2001, περί κοινοτικού κώδικος για τα φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση (ΕΕ L 311, σ. 67).

14 — Οδηγία 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 3ης Οκτωβρίου 1989, για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων (ΕΕ L 298, σ. 23), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1997 (ΕΕ L 202, σ. 60, στο εξής: οδηγία 89/552).

15 — Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 178, σ. 1).

16 — Άρθρο 12, στοιχείο δ΄.

25. Κατά τον Νοέμβριο του 1996, η Ένωση οδοντιάτρων και στοματολόγων Βελγίου άσκησε πολιτική αγωγή κατά του I. Doulamis, στον οποίο προσήψε παράνομη άσκηση της οδοντιατρικής και καταχώριση διαφημιστικών μηνυμάτων στον τηλεφωνικό κατάλογο της Belgacom.

26. Στο πλαίσιο της αστυνομικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε κατόπιν της ασκήσεως πολιτικής αγωγής, ο I. Doulamis ανέφερε ότι είναι οδοντοτεχνίτης, ότι πέρασε με επιτυχία τις εξετάσεις του τεχνικού οδοντοπροσθετικής κατά τη διάρκεια του 1981, ότι έλαβε το δίπλωμα διοίκησης επιχειρήσεων το 1985 και ότι διαθέτει πιστοποιητικό του Chambre des métiers et négoces (Επαγγελματικού και Εμπορικού Επιμελητηρίου) της περιφέρειας Brabant περί του ότι πληροί τους όρους ασκήσεως του επαγγέλματος του τεχνικού οδοντοπροσθετικής.

27. Από την εν λόγω έρευνα προέκυψε ότι ο I. Doulamis είχε δημοσιεύσει τρεις διαφημιστικές καταχωρίσεις στον τηλεφωνικό κατάλογο της Belgacom, μία για το οδοντοτεχνικό εργαστήριο και δύο για την κλινική. Οι καταχωρίσεις αυτές, όπως παρατίθενται στην απόφαση περί παραπομπής, έχουν ως εξής.

28. Η σχετική με το οδοντοτεχνικό εργαστήριο καταχώριση περιλαμβάνει, εντός πλαισίου 10 εκ. x 7 εκ. περίπου, υπό τους τίτλους «Jean Doulamis» και «Laboratoire dentaire», που αναγράφονται με κεφαλαία γράμματα δίπλα σε ένα διακριτικό σημείο, την ένδειξη «Άμεση επιδιόρθωση σε μία ώρα», η οποία έχει αποτυπωθεί σε έγχρωμο φόντο, και, εν συνεχεία, τις ακόλουθες ενδείξεις: «Πάσης φύσεως οδοντοπροσθετικές σταθερές και κινητές — Κεραμικά — Σκελετοί — Καθαρισμός — Ανανέωση οδοντοπροσθετικών — Δωρεάν έλεγχος και παροχή συμβουλών — Εξατομικευμένες υπηρεσίες — Μεταφορά από την κατοικία», ακολουθούμενες από τη διεύθυνση του εργαστηρίου, έναν αριθμό τηλεφώνου και τις ώρες λειτουργίας.

29. Η πρώτη καταχώριση σχετικά με την οδοντιατρική κλινική περιλαμβάνει, εντός πλαισίου 4 εκ. x 8 εκ. περίπου, από πάνω προς τα κάτω, τους τίτλους «Jean Doulamis», «Clinique dentaire» και «Porte de Hal», με κεφαλαία γράμματα και, εν συνεχεία, το ίδιο με το ανωτέρω διακριτικό σημείο, ακολουθούμενο από τις ενδείξεις «Περίθαλψη ενηλίκων και ανηλίκων — Οδοντοπροσθετικές σταθερές και κινητές — Αισθητική ορθοδοντική — Περιοδοντολογία», κάτω από τις οποίες αναγράφονται η διεύθυνση της κλινικής, δύο αριθμοί τηλεφώνου, η ένδειξη «Εργαστήριο εντός του ιατρείου», καθώς και οι ώρες λειτουργίας.

30. Η δεύτερη καταχώριση σχετικά με την οδοντιατρική κλινική περιλαμβάνει, εντός πλαισίου 4 εκ. x 2 εκ. περίπου, τους τίτλους «Doulamis Jean» και «Clinique dentaire», με κεφαλαία γράμματα, και, εν συνεχεία, τις ενδείξεις «Περίθαλψη: Ενηλίκων και Ανηλίκων —Οδοντοπροσθετικές — Ορθοδοντική», ακολουθούμενες από τις ώρες λειτουργίας, διεύθυνση και αριθμό τηλεφώνου.

31. Ο I. Doulamis υποστήριξε, αμυνόμενος, ότι ο νόμος του 1958 αντιβαίνει στον

ελεύθερο ανταγωνισμό, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Επικαλέστηκε το άρθρο 81 ΕΚ και την απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1988, 267/86, Van Eycke [17], με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ, επιβάλλει στα κράτη μέλη να μη λαμβάνουν ή διατηρούν σε ισχύ μέτρα, έστω και νομοθετικής ή κανονιστικής φύσεως, δυνάμενα να εξουδετερώσουν την πρακτική αποτελεσματικότητα των εφαρμοστέων επί επιχειρήσεων κανόνων ανταγωνισμού [18]. Επικαλέστηκε, επίσης, την έκθεση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σχετικά με τον ανταγωνισμό στον τομέα των ελευθερίων επαγγελμάτων [19].

III — Το προδικαστικό ερώτημα

32. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι αντιμετωπίζει τα ακόλουθα ζητήματα.

33. Από τον συνδυασμό των άρθρων 81 ΕΚ, 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ προκύπτει ότι ένα κράτος μέλος δεν δύναται να λαμβάνει ή διατηρεί σε ισχύ μέτρα δυνάμενα να εξουδετερώσουν την πρακτική αποτελεσματικότητα των εφαρμοστέων επί επιχειρήσεων κανόνων ανταγωνισμού.

34. Ο I. Doulamis, ο οποίος ασκεί ελευθέριο επάγγελμα και εκμεταλλεύεται οδοντιατρική κλινική, μπορεί να θεωρηθεί ως επιχείρηση.

35. Δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο μια νομοθετική ρύθμιση, όπως ο νόμος του 1958, να επηρεάζει την ελευθερία του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών κατά τρόπο που να αντιβαίνει στη δημιουργία της ενιαίας αγοράς. Συναφώς, από τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Jacobs, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 12ης Σεπεμβρίου 2000, C-180/98 έως C-184/98, Pavlov κ.λπ. [20], προκύπτει ότι, ενόψει του ετερογενούς χαρακτήρα των ελευθερίων επαγγελμάτων και των ιδιαιτερών χαρακτηριστικών των αγορών στις οποίες λειτουργούν, δεν μπορεί να εφαρμοστεί γενικός κανόνας [21]. Συνεπώς, θα πρέπει να εκτιμάται προσεκτικά σε κάθε περίπτωση αν συγκεκριμένος περιορισμός συμπεριφοράς οδηγεί, στη συγκεκριμένη αγορά, σε περιορισμό του ανταγωνισμού κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ, λαμβάνοντας ενδεχομένως υπόψη τις επιτακτικές ανάγκες προστασίας της υγείας και των καταναλωτών.

36. Υπό τις συνθήκες αυτές, το tribunal de première instance de Bruxelles αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ την έννοια ότι δεν

17 — Συλλογή 1988, σ. 4769.
18 — Σκέψη 16.
19 — COM(2004) 83 τελικό/2.
20 — Συλλογή 2000, σ. I-6451.
21 — Σημείο 89.

επιτρέπει τη διά εθνικού νόμου, εν προκειμένω του νόμου του 1958 περί διαφημίσεως στον τομέα της οδοντιατρικής, επιβολή απαγορεύσεως (σε οποιονδήποτε και) σε παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, στο πλαίσιο ασκήσεως ελευθερίου επαγγέλματος ή λειτουργίας οδοντιατρείου, να πραγματοποιούν οποιαδήποτε διαφήμιση άμεσα ή έμμεσα στον τομέα των υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης;»

IV — Ανάλυση

Α — *Επί του παραδεκτού του προδικαστικού ερωτήματος*

37. Η Βελγική και η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο.

38. Η Βελγική Κυβέρνηση στηρίζει το απαράδεκτο αυτό στο επιχείρημα ότι το άρθρο 81 ΕΚ δεν έχει εφαρμογή στον νόμο του 1958, διότι η απαγόρευση διαφημίσεως στον τομέα των οδοντιατρικών υπηρεσιών έχει κοινωνικό χαρακτήρα και αποσκοπεί στην προστασία της καλής διαβίωσης του πληθυσμού.

39. Η εν λόγω κυβέρνηση συνάγει από τα ανωτέρω ότι το υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα δεν ασκεί επιρροή στην επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης και ότι έχει αμιγώς υποθετικό χαρακτήρα.

40. Η Ιταλική Κυβέρνηση αναφέρει ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι υποθετικό, διότι με αυτό ζητείται να διευκρινιστεί αν η γενική απαγόρευση οποιασδήποτε διαφημίσεως στον τομέα των οδοντιατρικών υπηρεσιών συμβιβάζεται με το άρθρο 81 ΕΚ, ενώ ο νόμος του 1958 δεν απαγορεύει κάθε μορφή διαφημίσεως, αλλά μόνον τις απαριθμούμενες στο άρθρο 1.

41. Θεωρώ ότι τα προβαλλόμενα από τις ως άνω κυβερνήσεις επιχειρήματα δεν αποδεικνύουν ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο.

42. Πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, που έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Κατά συνέπεια, από τη στιγμή που τα ερωτήματα που τέθηκαν αφορούν την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο, κατ' αρχήν, οφείλει να αποφανθεί [22].

43. Πάντως, το Δικαστήριο έχει επίσης δεχθεί ότι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, πρέπει

22 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2003, C-318/00, Bacardi-Martini και Cellier des Dauphins (Συλλογή 2003, σ. I-905, σκέψη 41 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

να ερευνά τις συνθήκες υπό τις οποίες του έχουν υποβληθεί τα προδικαστικά ερωτήματα από τον εθνικό δικαστή. Όπως επανειλημμένως αναφέρεται με τις προδικαστικές αποφάσεις, το πνεύμα συνεργασίας που πρέπει να πρυτανεύει κατά τη λειτουργία της διαδικασίας αυτής των προδικαστικών ερωτημάτων συνεπάγεται ότι το εθνικό δικαστήριο, από την πλευρά του, σέβεται την αποστολή που έχει ανατεθεί στο Δικαστήριο, η οποία συνίσταται στη συμβολή στην απονομή της δικαιοσύνης εντός των κρατών μελών και όχι στη διατύπωση συμβουλευτικών γνωμών σχετικά με γενικά ή υποθετικά ερωτήματα [23].

44. Έτσι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αδυνατεί να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα υποβληθέν από εθνικό δικαστήριο, όταν προδήλως προκύπτει ότι η αιτούμενη από το εθνικό δικαστήριο ερμηνεία ή εκτίμηση του κύρους ενός κοινοτικού κανόνα δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν.

45. Το ίδιο ισχύει όταν το πρόβλημα που εκθέτει το αιτούν δικαστήριο είναι υποθετικής φύσεως [24]. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, όταν το υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα αφορά μια πραγματική ή νομική κατάσταση η οποία δεν ανταποκρίνεται στο πραγματικό της διαφοράς της κύριας δίκης [25].

46. Αυτό μπορεί, ομοίως, να συμβαίνει όταν το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα με το οποίο επιδιώκεται να παρασχεθεί στο εθνικό δικαστήριο η δυνατότητα να εκτιμήσει αν η νομοθεσία άλλου κράτους μέλους είναι σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο, στην περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο στηρίζει το ερώτημά του σε μια ερμηνεία της εν λόγω νομοθεσίας η οποία στηρίζεται σε απλές υποθέσεις [26].

47. Δεν θεωρώ ότι το υποβληθέν από το tribunal de première instance de Bruxelles προδικαστικό ερώτημα αντιστοιχεί σε κάποια από τις ανωτέρω περιπτώσεις απαραδέκτου.

48. Επομένως, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει η Βελγική Κυβέρνηση, το ερώτημα αυτό δεν είναι προφανώς αλυσιτελές για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης και δεν έχει υποθετικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, η ερμηνεία των άρθρων 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 81 ΕΚ, υπό την έννοια ότι απαγορεύουν εθνική

23 — Όπ.π. (σκέψη 42 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

24 — Όπ.π. (σκέψη 43 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

25 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-13/01, Safalero (Συλλογή 2003, σ. I-8679, σκέψεις 38 έως 40), και της 30ής Ιουνίου 2005, C-165/03, Längst (Συλλογή 2005, σ. I-5637, σκέψη 34).

26 — Απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2002, C-153/00, der Weduwe (Συλλογή 2002, σ. I-11319, σκέψεις 33 έως 39).

νομοθετική ρύθμιση όπως τον νόμο του 1958, θα υποχρέωνε το αιτούν δικαστήριο να μην εφαρμόσει τον νόμο αυτό και να απαλλάξει τον I. Doulamis. Κατά συνέπεια, το προδικαστικό ερώτημα είναι απολύτως λυσιτελές για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

49. Εν συνεχεία, το γεγονός ότι το άρθρο 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, ενδέχεται να μην έχει εφαρμογή στον επίμαχο νόμο, δεν μπορεί να προσδώσει υποθετικό χαρακτήρα στο υπό κρίση προδικαστικό ερώτημα. Το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε τους λόγους για τους οποίους αμφιβάλλει για την εφαρμογή του άρθρου 81 ΕΚ εν προκειμένω, οι λόγοι δε αυτοί στηρίζονται σε πραγματικά και νομικά στοιχεία σύμφωνα προς το νομικό και πραγματικό πλαίσιο που περιέγραψε το αιτούν δικαστήριο.

50. Το γεγονός ότι το άρθρο 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, δεν έχει, ενδεχομένως, εφαρμογή σε μια εθνική νομοθετική ρύθμιση όπως ο νόμος του 1958, αποτελεί ζήτημα ερμηνείας των διατάξεων αυτών και δεν μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση το παραδεκτό του προδικαστικού ερωτήματος.

51. Περαιτέρω, όσον αφορά το επιχείρημα της Ιταλικής Κυβέρνησης ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι υποθετικό διότι δεν ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο του νόμου του 1958, υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης με το άρθρο 234 ΕΚ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των δικαστηρίων, οι αρμοδιότητες του Δικαστηρίου και οι αρμοδιότητες του εθνικού δικαστηρίου είναι σαφώς διακριτές και ότι εναπόκειται αποκλειστικά στο εθνικό δικαστήριο να ερμηνεύει την εθνική του νομοθεσία [27].

52. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη το νομοθετικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το προδικαστικό ερώτημα, όπως αυτό προσδιορίζεται από το αιτούν δικαστήριο και, μάλιστα, ακόμη κι αν το κράτος του αιτούντος δικαστηρίου αμφισβητεί το κανονιστικό αυτό πλαίσιο με τις παρατηρήσεις που υποβάλει στο Δικαστήριο [28].

53. Καθόσον το tribunal de première instance de Bruxelles δέχθηκε με την απόφαση περί παραπομπής ότι ο νόμος του 1958 έχει την έννοια ότι απαγορεύει κάθε διαφήμιση στον τομέα των υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης, το Δικαστήριο και η Ιταλική Κυβέρνηση δεν δύνανται να αμφισβητήσουν την ερμηνεία αυτή.

54. Για τους λόγους αυτούς, έχω τη γνώμη ότι το υπό κρίση προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό και ότι πρέπει να δοθεί απάντηση σε αυτό.

27 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Ιουνίου 1999, C-295/97, Piaggio (Συλλογή 1999, σ. I-3735, σκέψη 29 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

28 — Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2003, C-153/02, Neri (Συλλογή 2003, σ. I-13555, σκέψη 35).

Β — *Επί του προδικαστικού ερωτήματος*

55. Με το ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν τα άρθρα 81 ΕΚ, 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, σε συνδυασμό, έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, στο πλαίσιο ασκήσεως ελευθερίου επαγγέλματος ή λειτουργίας οδοντιατρείου, να διαφημίζουν με οποιονδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, στο κοινό τις υπηρεσίες τους.

56. Μέχρι σήμερα, ο κοινοτικός νομοθέτης δεν έχει εκδώσει πράξη που να ρυθμίζει ή να εναρμονίζει τη δυνατότητα των επαγγελματιών του τομέα της υγείας να προβαίνουν σε διαφήμιση, ειδικότερα, όσον αφορά τις υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης. Η οδηγία 78/686, η οποία αποσκοπεί στη διευκόλυνση της πραγματικής άσκησης εκ μέρους των οδοντιάτρων του δικαιώματος εγκαταστάσεως και του δικαιώματος της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών [29], δεν περιλαμβάνει σχετικές διατάξεις [30]. Συνεπώς, η συμφωνία μιας εθνικής νομοθετικής ρύθμισης, όπως ο νόμος του 1958, με το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να εξετάζεται, αναλόγως της περιπτώσεως, υπό το φως των διατάξεων της Συνθήκης.

57. Στο σημείο αυτό, απαντώντας στην υποστηριζόμενη από τη Βελγική Κυβέρνηση θέση, επισημαίνεται ότι το γεγονός ότι ο νόμος του 1958, καθό μέρος απαγορεύει στους παρέχοντες οδοντιατρικές υπηρεσίες να διαφημίζουν τις υπηρεσίες τους, αποσκοπεί στην προστασία της δημόσιας υγείας, δεν μπορεί να δικαιολογήσει το ότι ο νόμος αυτός παρεμποδίζει την πραγματοποίηση των στόχων της Συνθήκης. Συγκεκριμένα, μολονότι σύμφωνα με το άρθρο 152 ΕΚ οι δράσεις στον τομέα της υγείας εμπίπτουν πρωτίστως στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, η δε Κοινότητα διαθέτει στον τομέα αυτό μόνο συμπληρωματική της δράσεως των κρατών εξουσία, ωστόσο, σύμφωνα με πάγια νομολογία, τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, το κοινοτικό δίκαιο [31].

58. Μια ιατρική ή παραϊατρική πράξη, όπως η παροχή υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης, συνιστά οικονομική δραστηριότητα η οποία υπόκειται στους κανόνες της εσωτερικής αγοράς. Συνεπώς, τα μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος μέλος όσον αφορά τη διαφήμιση στην οποία μπορούν να προβούν οι παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης δεν πρέπει να αντιβαίνουν προς τις διατάξεις της Συνθήκης στον τομέα του ανταγωνισμού. Ομοίως, δεν πρέπει να αντιβαίνουν προς τις διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας [32].

59. Κατά συνέπεια, ο νόμος του 1958 δεν μπορεί να εξαιρεθεί από το πεδίο εφαρμογής

29 — Δεύτερη αιτιολογική σκέψη.

30 — Η οδηγία 2005/36, η οποία κατήργησε και αντικατέστησε την οδηγία 78/686, αναφέρει, στην έκτη αιτιολογική σκέψη, ότι «η διευκόλυνση της παροχής υπηρεσιών πρέπει να εξασφαλίζεται λαμβάνοντας σοβαρότατα υπόψη την υγειονομική περίθαλψη και κοινωνική μέριμνα, καθώς και την προστασία των καταναλωτών. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να προβλέπονται ειδικές διατάξεις για νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα που έχουν επιπτώσεις στη δημόσια υγεία ή ασφάλιση, τα οποία παρέχουν διασυνοριακές υπηρεσίες προσωρινά ή περιστασιακά».

31 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-56/01, Inizan (Συλλογή 2003, σ. I-12403, σκέψεις 16 και 17).

32 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991, C-260/89, ΕΡΤ (Συλλογή 1991, σ. I-2925, σκέψη 12).

του άρθρου 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, λόγω του σκοπού και μόνον τον οποίο επιδιώκει. Το αν ο εν λόγω νόμος εμπίπτει ή όχι στο πεδίο εφαρμογής των ως άνω διατάξεων πρέπει να εκτιμηθεί ενόψει των χαρακτηριστικών του νόμου και των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης.

60. Έχω τη γνώμη, όπως και η Επιτροπή, ότι οι διατάξεις του άρθρου 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ δεν εφαρμόζονται επί εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως όπως ο νόμος του 1958.

61. Αντιθέτως, η απαγόρευση που επιβάλλεται στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης να διαφημίζουν στο κοινό τις υπηρεσίες τους αποτελεί, κατά την άποψή μου, περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως καθώς και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Εντούτοις, θα εκθέσω ότι ο περιορισμός αυτός μπορεί να δικαιολογηθεί για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας, καθώς και σε ποιο βαθμό ο περιορισμός αυτός είναι, κατά την άποψή μου, ανάλογος προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

62. Θα εξετάσω διαδοχικά κάθε ένα από τα σημεία αυτά.

1. Η συμφωνία του νόμου του 1958 με το άρθρο 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ

63. Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 81 ΕΚ ρυθμίζει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και όχι των κρατών μελών. Απαγορεύει τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική των επιχειρήσεων αυτών που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που είναι αντίθετες προς τον ανταγωνισμό.

64. Βεβαίως, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι μπορεί να γίνει επίκληση του άρθρου αυτού, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ, κατά κανονιστικής πράξεως που θεσπίζει κράτος μέλος. Έτσι, κατά πάγια νομολογία, μολονότι αυτό καθαυτό το άρθρο 81 ΕΚ ρυθμίζει αποκλειστικά τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και δεν αφορά τα θεσπιζόμενα από τα κράτη μέλη νομοθετικά ή κανονιστικά μέτρα, ωστόσο, το άρθρο αυτό, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ, επιβάλλει στα κράτη μέλη να μη λαμβάνουν ή διατηρούν σε ισχύ μέτρα, έστω και νομοθετικής ή κανονιστικής φύσεως, δυνάμενα να εξουδετερώσουν την πρακτική αποτελεσματικότητα των εφαρμοστέων επί επιχειρήσεων κανόνων ανταγωνισμού [33].

33 — Απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-198/01, CIF (Συλλογή 2003, σ. I-8055, σκέψη 45 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

65. Πάντως, η επέκταση αυτή του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ στις θεσπιζόμενες από κράτος μέλος πράξεις δεν αποσκοπεί στην επέκταση του πεδίου εφαρμογής του σε κάθε πράξη κρατικού οργάνου που θα μπορούσε να έχει στρεβλωτικές για τον ανταγωνισμό επιπτώσεις.

66. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι υπάρχει παράβαση των άρθρων 10 ΕΚ και 81 ΕΚ σε δύο περιπτώσεις, αφενός, όταν κράτος μέλος είτε επιβάλλει ή ευνοεί τη σύναψη συμπράξεων αντιθέτων προς το άρθρο 81 ΕΚ ή ενισχύει τα αποτελέσματα τέτοιων συμπράξεων και, αφετέρου, όταν αφαιρεί από τη δική του κανονιστική ρύθμιση τον κρατικό της χαρακτήρα, μεταβιβάζοντας σε ιδιώτες την αρμοδιότητα λήψεως αποφάσεων περί παρεμβάσεως σε οικονομικά θέματα [34].

67. Στις δύο αυτές περιπτώσεις, η πράξη του κρατικού οργανου θεωρείται αντίθετη προς τις διατάξεις του άρθρου 81 ΕΚ, μέσω του άρθρου 10 ΕΚ, επειδή προβλέπει ή νομιμοποιεί μια σύμπραξη ή μια απόφαση επιχειρήσεων που αντιβαίνουν προς τις διατάξεις του άρθρου 81 ΕΚ. Συνεπώς, η εφαρμογή του άρθρου 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ, στις κρατικές πράξεις που αντιστοιχούν στη μία ή την άλλη περίπτωση αποσκοπεί στο να αποτρέψει ότι ένα κρατικό μέτρο εξουδετερώνει ή αποδυναμώνει την έκταση ισχύος των απαγορεύσεων που επιβάλλει το άρθρο 81 ΕΚ στις επιχειρήσεις. Αποσκοπεί, επίσης, στο να αποτρέψει τη μη υπαγωγή μιας συμπράξεως ή μιας συμφωνίας επιχειρήσεων που έχει στρεβλωτικές για τον ανταγωνισμό επιπτώσεις στις κυρώσεις που απορρέουν από το άρθρο αυτό λόγω της νομικής μορφής της και μόνον [35].

68. Πάντως, το άρθρο 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ, έχει εφαρμογή σε νομοθετική ή κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, μόνον όταν η ρύθμιση αυτή ευνοεί, ενισχύει ή νομιμοποιεί πράξη επιχειρήσεων.

69. Το γεγονός ότι οι ανωτέρω δύο περιπτώσεις είναι ενδεικτικές, διότι αυτών προηγείται το επίρρημα «ιδίως» σε διάφορες αποφάσεις του Δικαστηρίου [36], δεν νομίζω ότι θέτει υπό αμφισβήτηση την ερμηνεία αυτή. Για να πεισθεί κανείς, αρκεί να εξετάσει τη δοθείσα από το Δικαστήριο ερμηνεία των δύο αυτών περιπτώσεων για να διαπιστώσει ότι, αντιθέτως, το Δικαστήριο θέλησε να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ, στα στενά όρια που μόλις εξέθεσα.

70. Έτσι, στην απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-35/99, Arduino [37], το Δικαστήριο εξέτασε νομοθετικό ή κανονιστικό μέτρο κράτους μέλους με το οποίο εγκρίνεται, βάσει σχεδίου που κατάρτισε επαγγελματική ένωση δικηγόρων, πίνακας αμοιβών

34 — Όπ.π. (σκέψη 46).

35 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Poiares Maduro στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 5ης Δεκεβρίου 2006, C-94/04 και C-202/04, Cipolla κ.λπ. (Συλλογή 2006, σ. I-11421, σκέψη 32).

36 — Βλ., μεταξύ άλλων, διάταξη της 17ης Φεβρουαρίου 2005, C-250/03, Mauri (Συλλογή 2005, σ. I-1267, σκέψη 30), και απόφαση Cipolla κ.λπ. προαναφερθείσα (σκέψη 47).

37 — Συλλογή 2002, σ. I-1529.

με τον οποίο ορίζονται οι κατώτατες και ανώτατες αμοιβές για τα μέλη του δικηγορικού συλλόγου. Αφού διαπίστωσε ότι το εν λόγω κρατικό μέτρο ήταν ικανό να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ[38], το Δικαστήριο έκρινε ότι το εν λόγω μέτρο δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής αυτής της διατάξεως, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι δεν προέκυπτε, αφενός, ότι το οικείο κράτος μέλος ανέθεσε σε ιδιώτες επιχειρηματίες την ευθύνης λήψεως αποφάσεων περί παρεμβάσεως σε οικονομικά θέματα, πράγμα που θα είχε ως συνέπεια να αφαιρεί από την επίδικη κανονιστική ρύθμιση τον κρατικό της χαρακτήρα και, αφετέρου, ότι επέβαλε ή ευνόησε τη σύναψη συμπράξεων αντίθετων προς το άρθρο 81 ΕΚ ή ότι ενίσχυσε τα αποτελέσματά τους[39].

71. Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι ο νόμος του 1958 ευνοεί, ενισχύει ή νομιμοποιεί μια σύμπραξη ή μια συμφωνία επιχειρήσεων.

72. Επομένως, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, ο νόμος αυτός, καθόσον απαγορεύει κάθε διαφήμιση στον τομέα των υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης, δεν επιβάλλει ούτε ευνοεί τη σύναψη συμπράξεων ασυμβίβαστων με το άρθρο 81 ΕΚ.

38 — Σκέψη 33.
39 — Σκέψη 43.

73. Επίσης, στον φάκελο της υποθέσεως δεν υπάρχει κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι ο εν λόγω νόμος ενισχύει ήδη υφιστάμενη σύμπραξη. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο δεν παρέχει κανένα στοιχείο ως προς τις περιστάσεις υπό τις οποίες θεσπίστηκε ο νόμος του 1958, από το οποίο θα μπορούσε να συναχθεί ότι το Βασίλειο του Βελγίου είχε αναθέσει σε ιδιώτες επιχειρηματίες την ευθύνης λήψεως αποφάσεως όσον αφορά τη διαφήμιση στον τομέα των υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης, της οποίας κωδικοποίηση να συνιστά ο νόμος του 1958.

74. Συναφώς, παρατηρείται ότι οι λόγοι για τους οποίους το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο το υπό κρίση προδικαστικό ερώτημα ουδόλως αφορούν κάποια από τις περιπτώσεις της κατά τη νομολογία συνδυασμένης εφαρμογής των άρθρων 10 ΕΚ και 81 ΕΚ. Υπενθυμίζω ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων αυτών στη διαφορά της κύριας δίκης λόγω των πιθανών επιπτώσεων του νόμου του 1958 επί του ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών μελών και του γεγονότος ότι ο I. Doulamis δύναται να θεωρηθεί ως επιχείρηση σύμφωνα με τον ορισμό της έννοιας της «επιχειρήσεως» που δίνει η νομολογία.

75. Για τον λόγο αυτό, έχω τη γνώμη ότι ο νόμος του 1958 δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο αιτούν διακστήριο ότι τα άρθρα 81 ΕΚ, 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, σε συνδυασμό, έχουν την έννοια

ότι επιτρέπουν εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, στο πλαίσιο της ασκήσεως ελευθερίου επαγγέλματος ή λειτουργίας οδοντιατρείου, να διαφημίζουν στο κοινό, άμεσα ή έμμεσα, τις υπηρεσίες τους.

2. Επί της συμφωνίας του νόμου του 1958 με την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών

76. Οι ιατρικές και παραϊατρικές δραστηριότητες, ειδικότερα αυτές που αφορούν τις υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, εμπίπτουν, συνεπώς, στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας. Η ερμηνεία αυτή επιρρωνύεται από τους όρους του άρθρου 47, παράγραφος 3, ΕΚ, όσον αφορά την ελευθερία εγκαταστάσεως. Είναι, επίσης, σύμφωνη με πάγια νομολογία, όσον αφορά τόσο τη θεμελιώδη αυτή ελευθερία [40] όσο και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών [41].

77. Βεβαίως, η εφαρμογή των σχετικών με την ελεύθερη κυκλοφορία διατάξεων προϋποθέτει την ύπαρξη κάποιου στοιχείου αλλοδαπότητας. Κατά πάγια νομολογία, οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται σε περιπτώσεις όπου όλα τα πραγματικά περιστατικά έχουν λάβει χώρα εντός του εδάφους ενός και μόνο κράτους μέλους [42]. Συνεπώς, υπήκοος κράτους μέλους δεν μπορεί να επικαλεστεί το κοινοτικό δίκαιο αν δεν έχει ασκήσει επαγγελματική δραστηριότητα ή δεν έχει αποκτήσει την κατάρτισή του εντός άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης [43].

78. Από τις παρασχεθείσες από το αιτούν δικαστήριο πληροφορίες, δεν προκύπτει ότι η διαφορά της κύριας δίκης παρουσιάζει κάποιο συνδετικό στοιχείο με το κοινοτικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις πληροφορίες αυτές, ο I. Doulamis ασκεί τις δραστηριότητές του στο Βέλγιο, όπου είναι εγκατεστημένος, και η εναντίον του ποινική δίωξη ασκήθηκε εντός αυτού του κράτους μέλους, για τον λόγο ότι προέβη σε διαφημιστικές καταχωρίσεις σε εθνικό τηλεφωνικό κατάλογο. Επιπλέον, από τα στοιχεία του φακέλου της υποθέσεως προκύπτει ότι απέκτησε το δίπλωμα τεχνικού οδοντοπροσθετικής και διοίκησης επιχειρήσεων στο Βέλγιο. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο δεν αναφέρει ότι ο I. Doulamis μετακινήθηκε στο εσωτερικό της Κοινότητας για να ασκήσει την επαγγελματική του δραστηριότητα.

79. Το μόνο πραγματικό στοιχείο που δεν έχει σχέση με το Βέλγιο, σύμφωνα με τις παρασχεθείσες στο Δικαστήριο πληροφορίες, είναι ο τόπος γεννήσεως του I. Doulamis, που

40 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 2001, C-108/96, Mac Quen κ.λπ. (Συλλογή 2001, σ. I-837, σκέψη 24).

41 — Βλ., όσον αφορά τις ιατρικές δραστηριότητες, απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 1984, 286/82 και 26/83, Luisi και Carbone (Συλλογή 1984, σ. 377), καθώς και, όσον αφορά τις οδοντιατρικές υπηρεσίες και, πιο συγκεκριμένα, ορθοδοντική θεραπεία, απόφαση της 28ης Απριλίου 1998, C-158/96, Kohll (Συλλογή 1998, σ. I-1931).

42 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 16ης Φεβρουαρίου 1995, C-29/94 έως C-35/94, Aubertin κ.λπ. (Συλλογή 1995, σ. I-301, σκέψη 9), της 21ης Οκτωβρίου 1999, C-97/98, Jägerskiöld (Συλλογή 1999, σ. I-7319, σκέψη 42 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία), καθώς και της 11ης Ιουλίου 2002, C-60/00, Carpenter (Συλλογή 2002, σ. I-6279, σκέψη 28).

43 — Βλ., όσον αφορά τους θεραπευτές, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1990, C-54/88, C-91/88 και C-14/89, Nino κ.λπ. (Συλλογή 1990, σ. I-3537, σκέψη 11).

βρίσκεται στην Ελλάδα. Ωστόσο, ελλείψει πληροφοριών σχετικά με την ιθαγένεια του ενδιαφερομένου, ο τόπος γεννήσεως και μόνον δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι ο ενδιαφερόμενος βρίσκεται στην κατάσταση κοινοτικού υπηκόου που επιθυμεί να ασκήσει ανεξάρτητη δραστηριότητα εντός κράτους μέλους διαφορετικού από το κράτος καταγωγής του. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ελέγξει το σημείο αυτό και να εξακριβώσει αν ο I. Doulamis είναι υπήκοος άλλου κράτους μέλους πλην του Βασιλείου του Βελγίου.

80. Αν αυτό δεν συμβαίνει, το γεγονός ότι η διαφορά της κύριας δίκης δεν παρουσιάζει, ενδεχομένως, κανένα στοιχείο αλλοδαπότητας δεν απαλλάσσει, πάντως, το Δικαστήριο από την υποχρέωση να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τα αναγκαία στοιχεία προκειμένου να εκτιμήσει κατά πόσον ο νόμος του 1958 συνάδει με τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ.

81. Πράγματι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι δέχεται να ερμηνεύσει το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας μολονότι η διαφορά της κύριας δίκης δεν παρουσιάζει στοιχεία αλλοδαπότητας, όταν κρίνει ότι η ερμηνεία αυτή μπορεί να είναι χρήσιμη στο αιτούν δικαστήριο για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης της οποίας έχει επιληφθεί, ιδίως στην περίπτωση που το εθνικό του δίκαιο επιβάλλει να απολαύει ο υπήκοος του οικείου κράτους μέλους των ιδίων δικαιωμάτων με αυτά που υπήκοος άλλου κράτους μέλους θα αντλούσε από το κοινοτικό δίκαιο στο πλαίσιο της ιδίας καταστάσεως. Η νομολογία αυτή που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, με την απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2000, C-448/98, Guimont [44], σκέψη 23, εφαρμόστηκε και σε αυτό των υπολοίπων ελευθερίων [45].

82. Επιπλέον, από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής προκύπτει ότι το tribunal de première instance de Bruxelles προτίθεται να εκτιμήσει τη συμβατότητα της εθνικής του νομοθεσίας όχι μόνον σε σχέση με το άρθρο 81 ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 10 και 3 ΕΚ, αλλά και σε σχέση με τους κανόνες της κοινής αγοράς που αποσκοπούν στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς και οι οποίοι, κατ' ανάγκην, περιλαμβάνουν τις διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας.

83. Τέλος, υπενθυμίζεται ότι στο πλαίσιο της προβλεπόμενης με το άρθρο 234 ΕΚ διαδικασίας συνεργασίας, στο Δικαστήριο εναπόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο λυσιτελή απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί [46] και ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία, στο Δικαστήριο εναπόκειται να ερμηνεύει όλες τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που έχουν ανάγκη τα εθνικά δικαστήρια προκειμένου να αποφανθούν επί των διαφορών των οποίων έχουν

44 — Συλλογή 2000, σ. I-10663.

45 — Βλ., όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 2002, C-515/99, C-519/99 έως C-524/99 και C-526/99 έως C-540/99, Reisch κ.λπ. (Συλλογή 2002, σ. I-2157, σκέψη 26), και της 15ης Μαΐου 2003, C-300/01, Salzmann (Συλλογή 2003, σ. I-4899, σκέψη 33). Βλ., όσον αφορά την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, αποφάσεις της 30ής Μαρτίου 2006, C-451/03, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti (Συλλογή 2006, σ. I-2941, σκέψη 29), και Cipolla κ.λπ., προαναφερθείσα (σκέψη 30).

46 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 8ης Μαρτίου 2007, C-45/06, Campina (Συλλογή 2007, σ. I-2089, σκέψη 30 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

επιληφθεί, ακόμη και όταν οι διατάξεις αυτές δεν αναφέρονται ρητώς στα ερωτήματα που του υποβάλλει το εθνικό δικαστήριο, εφόσον αυτό του έχει παράσχει όλα τα αναγκαία για την ερμηνεία πραγματικά και νομικά στοιχεία [47].

84. Επομένως, έχω τη γνώμη ότι πρέπει να δοθούν στο αιτούν δικαστήριο τα αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης στοιχεία όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 43 ΕΚ και 49 ΕΚ. Ως εκ τούτου, θα εκθέσω διαδοχικά τους λόγους για τους οποίους νομοθετική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως ο νόμος του 1958, καθό μέτρο απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης να διαφημίζουν με οποιονδήποτε τρόπο τις υπηρεσίες τους στο κοινό, συνιστά περιορισμό κατά την έννοια των άρθρων αυτών. Εν συνεχεία, θα εκθέσω σε ποιο βαθμό δικαιολογείται ένας περιορισμός αυτής της μορφής.

α) Η ύπαρξη περιορισμού κατά την έννοια των άρθρων 43 ΕΚ και 49 ΕΚ

85. Η ελευθερία εγκαταστάσεως που καθιερώνει το άρθρο 43 ΕΚ περιλαμβάνει το δικαίωμα ανάληψης μη μισθωτής δραστηριότητας εντός άλλου κράτους μέλους και άσκησης της δραστηριότητας αυτής εντός του εν λόγω κράτους μέλους κατά τρόπο μόνιμο. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το εν λόγω άρθρο δεν επιβάλλει μόνον την κατάργηση των μέτρων που εισάγουν διακριτική μεταχείριση. Το άρθρο αυτό έχει εφαρμογή, σύμφωνα με την συχνά επαναλαμβανόμενη έκφραση του Δικαστηρίου, σε «όλα τα μέτρα που απαγορεύουν, παρακωλύουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας αυτής» [48].

86. Έτσι, μεταξύ των περιορισμών που αναφέρει το άρθρο 43 ΕΚ περιλαμβάνονται τα μέτρα που, μολονότι εφαρμόζονται αδιακρίτως, επηρεάζουν τον τρόπο ασκήσεως μιας οικονομικής δραστηριότητας και στερούν από επιχειρηματία ένα αποτελεσματικό μέσο ανταγωνισμού για την είσοδο σε ορισμένη αγορά [49].

87. Αυτό ισχύει, κατά την άποψή μου, στην περίπτωση νομοθεσίας κράτους μέλους η οποία απαγορεύει κάθε διαφήμιση στον τομέα των υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης.

88. Το Δικαστήριο έχει επανειλλημμένως υπογραμμίσει τη σημασία της διαφήμισης για την πρόσβαση σε ορισμένη αγορά, στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

47 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2006, C-152/03, Ritter-Coulais (Συλλογή 2006, σ. I-1711, σκέψη 29 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

48 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-442/02, CaixaBank France (Συλλογή 2004, σ. I-8961, σκέψη 11 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

49 — Βλ., όσον αφορά τη γαλλική κανονιστική ρύθμιση περί απαγορεύσεως καταβολής τόκων σε λογαριασμούς καταθέσεων όψεως, απόφαση CaixaBank France, προαναφερθείσα (σκέψη 12).

89. Έτσι, με την απόφαση της 9ης Ιουλίου 1997, C-34/95 έως C-36/95, De Agostini και TV-Shop [50], σκέψη 42, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν μπορεί να αποκλείεται το ενδεχόμενο η εντός κράτους μέλους πλήρης απαγόρευση μιας μορφής προωθήσεως νομίμως πωλουμένου προϊόντος να έχει σημαντικότερες επιπτώσεις στα προϊόντα προελεύσεως άλλων κρατών μελών.

90. Με την απόφαση της 8ης Μαρτίου 2001, C-405/98, Gourmet International Products [51], το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί νομοθετικής ρυθμίσεως η οποία απαγορεύει να απευθύνεται οποιοδήποτε διαφημιστικό μήνυμα στους καταναλωτές για οινοπνευματώδη ποτά, πλην ορισμένων ελάχιστων και ασήμαντων εξαιρέσεων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η απαγόρευση αυτή διαφημίσεως πλήττει περισσότερο την εμπορία των προϊόντων καταγωγής άλλων κρατών μελών απ' ό,τι των εγχώριων και συνιστά, κατά συνέπεια, εμπόδιο στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 28 ΕΚ [52].

91. Το Δικαστήριο θεμελίωσε την ερμηνεία αυτή στην εκτίμηση ότι προκειμένου για προϊόντα, όπως τα οινοπνευματώδη ποτά, των οποίων η κατανάλωση συνδέεται με παραδοσιακές μορφές κοινωνικής πρακτικής, καθώς και με τοπικές συνήθειες και τοπικά ήθη, η απαγόρευση κάθε διαφημίσεως προς τους καταναλωτές, είτε με καταχωρίσεις στον Τύπο ή με διαφημίσεις στο ραδιόφωνο ή στην τηλεόραση είτε με άμεση αποστολή διαφημιστικού υλικού σε ιδιώτες ή με υπαίθριες διαφημίσεις, είναι ικανή να δυσχεράνει την πρόσβαση στην αγορά των προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών περισσότερο απ' ό,τι των εγχώριων, με τα οποία ο καταναλωτής είναι αυτομάτως περισσότερο εξοικειωμένος [53].

92. Με την απόφαση της 15ης Ιουλίου 2004, C-239/02, Douwe Egberts [54], σκέψη 53, το Δικαστήριο κατέληξε στο ίδιο με την απόφαση Gourmet International Products συμπέρασμα, όσον αφορά εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία απαγορεύει τις αναφορές στο «αδυνάτισμα» και σε «ιατρικές συστάσεις, βεβαιώσεις, παραθέσεις απόψεων ιατρών και ιατρικές συμβουλές ή σε δηλώσεις εγκρίσεως» στη διαφήμιση των τροφίμων.

93. Έχω τη γνώμη ότι οι λόγοι για τους οποίους το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 28 ΕΚ σε σχέση με απαγόρευση διαφημίσεως εμπορευμάτων μπορούν να μεταφερθούν στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 43 ΕΚ, σε σχέση με νομοθετική ρύθμιση κράτους μέλους η οποία απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης να διαφημίζουν με οποιονδήποτε τρόπο τις υπηρεσίες τους.

50 — Συλλογή 1997, σ. I-3843.
51 — Συλλογή 2001, σ. I-1795.
52 — Σκέψη 25.
53 — Σκέψη 21.
54 — Συλλογή 2004, σ. I-7007.

94. Συγκεκριμένα, η σχέση μεταξύ ασθενούς και παρέχοντος υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης είναι, κατά την άποψή μου, περισσότερο ισχυρή απ' ότι η σύνδεση με ορισμένο προϊόν, η οποία απορρέει απλώς από καταναλωτικές συνήθειες. Η σχέση αυτή στον τομέα της οδοντιατρικής περίθαλψης θεμελιώνεται στην εμπιστοσύνη του ασθενούς προς το πρόσωπο του παρέχοντος τις υπηρεσίες ή προς το ιατρείο και αφορά παροχές ως προς τις οποίες οι απαιτήσεις ποιότητας είναι, προφανώς, ιδιαίτερα υψηλές. Η εν λόγω εμπιστοσύνη στηρίζεται πρωτίστως στη φήμη του επαγγελματία ή του ιατρείου και ενισχύεται, γενικότερα, κατά την παροχή των υπηρεσιών προς τον ασθενή.

95. Ειδικότερα, οι υψηλές απαιτήσεις ποιότητας στον τομέα των ιατρικών υπηρεσιών οδήγησαν παραδοσιακά, σε αυστηρή ρύθμιση, των επαγγελμάτων υγείας στα διάφορα κράτη μέλη. Εξάλλου, η λεπτομερής αυτή ρύθμιση οδήγησε τον κοινοτικό νομοθέτη στην έκδοση των πρώτων τομεακών οδηγιών στον συγκεκριμένο τομέα δραστηριότητας, όσον αφορά την αναγνώριση των αναγκαίων για την άσκηση των εν λόγω επαγγελμάτων διπλωμάτων και την εναρμόνιση της αναγκαίας για την απόκτηση των διπλωμάτων αυτών εκπαιδεύσεως [55].

96. Συνεπώς, η υγεία συνιστά έναν τομέα εντός του οποίου η ελεύθερη κυκλοφορία των επαγγελματιών προσέκρουσε σε σημαντικά εμπόδια και εντός του οποίου η αμοιβαία αναγνώριση χρειάστηκε εκτεταμένη εναρμόνιση από τον κοινοτικό νομοθέτη.

97. Για τον λόγο αυτό, έχω τη γνώμη ότι η πρόσβαση στην αγορά των ιατρικών υπηρεσιών κράτους μέλους ενός επαγγελματία, φυσικού ή νομικού προσώπου, προερχομένου από άλλο κράτος μέλος είναι, ασφαλώς, πιο δύσκολη απ' ότι η πρόσβαση σε άλλες δραστηριότητες, όπως στις τράπεζες και τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις, στις οποίες το διακύβευμα είναι πάντως μικρότερο και η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του παρέχοντος και του αποδέκτη δεν έχει την ίδια σημασία.

98. Επομένως, η απαγόρευση κάθε διαφημίσεως που καθιστά δυνατή την προώθηση της παροχής των ιατρικών υπηρεσιών έχω τη γνώμη ότι είναι ικανή να πλήξει περισσότερο τους επαγγελματίες που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών απ' ότι τους επαγγελματίες που είναι υπήκοοι του κράτους μέλους υποδοχής. Κατά συνέπεια, νομοθετική ρύθμιση κράτους μέλους όπως ο νόμος του 1958 συνιστά, κατά την άποψή μου, περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ.

99. Το μέτρο αυτό πρέπει, επίσης, να ερμηνευθεί ως περιορισμός της ελεύθερης παροχής διασυνοριακών υπηρεσιών.

55 — Το πρώτο τομεακό καθεστώς αναγνωρίσεως διπλωμάτων θεσπίστηκε για τους γιατρούς ήδη το 1975. Ακολούθησαν άλλα πέντε τομεακά καθεστώτα που θεσπίστηκαν μεταξύ 1977 και 1985, όσον αφορά τους νοσηλευτές γενικών φροντίδων, τους οδοντιάτρους, με τις οδηγίες 78/686 και 78/687, τους κτηνιάτρους, τις μαίες, και τους φαρμακοποιούς. Οι οδηγίες αυτές καταργήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από την οδηγία 2005/36.

100. Συγκεκριμένα, το άρθρο 49 ΕΚ, όπως και το άρθρο 43 ΕΚ, επιτάσσει την κατάργηση κάθε περιορισμού της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, ακόμη και αν ο περιορισμός επιβάλλεται αδιακρίτως τόσο σε όσους παρέχουν υπηρεσίες εντός του οικείου κράτους μέλους όσο και σε αυτούς που παρέχουν υπηρεσίες σε άλλα κράτη μέλη, οσάκις ο περιορισμός αυτός δύναται να απαγορεύσει ή να παρακωλύσει με άλλο τρόπο τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες. Επιπλέον, η ελευθερία παροχής υπηρεσιών περιλαμβάνει τόσο την ελευθερία του παρέχοντος υπηρεσίες όσο και αυτή του αποδέκτη των υπηρεσιών [56].

101. Η απαγόρευση κάθε διαφημίσεως στον τομέα των υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης, όπως αυτή που θεσπίζει ο νόμος του 1958, εμποδίζει τους διαφημιστές που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη, εκτός του Βελγίου, να παράσχουν τις υπηρεσίες τους σε επαγγελματίες που είναι εγκατεστημένοι στο εν λόγω κράτος μέλος. Ομοίως, εμποδίζει επαγγελματίες, όπως ο I. Doulamis, να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι διαφημιστές που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη.

102. Στο σημείο αυτό πρέπει να εξεταστεί αν ο ως άνω περιορισμός δύναται να δικαιολογηθεί.

β) Η δικαιολόγηση του περιορισμού

103. Η Βελγική Κυβέρνηση εξέθεσε τους λόγους που την οδήγησαν να απαγορεύσει κάθε διαφήμιση στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης. Σύμφωνα με την εν λόγω κυβέρνηση, διαφημιστικές πρακτικές που αποσκοπούν στην προσέλκυση ασθενών δια της προβολής των επαγγελματιών δεν συμβιβάζονται με τις απαιτήσεις της προστασίας της δημόσιας υγείας και της αξιοπρέπειας του επαγγέλματος. Συγκεκριμένα, οι πρακτικές αυτές είναι ικανές να πλήξουν την εμπιστοσύνη που πρέπει να υπάρχει μεταξύ του παρέχοντος υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης και του ασθενούς του, καθώς και την ποιότητα και την ακεραιότητα των οικείων επαγγελματιών.

104. Υπό την ίδια έννοια, η Ιταλική Κυβέρνηση επικαλέστηκε τις διατάξεις της οδηγίας 2001/83 οι οποίες απαγορεύουν την απευθυνόμενη στο κοινό διαφήμιση φαρμάκων που μπορούν να χορηγηθούν μόνο με ιατρική συνταγή και επιτρέπουν στα κράτη μέλη να απαγορεύουν τη διαφήμιση φαρμάκων που καλύπτονται από τα ασφαλιστικά ταμεία. Η Ιταλική Κυβέρνηση συνήγαγε από τις διατάξεις αυτές ότι τα κράτη μέλη έχουν δικαίωμα να απαγορεύουν κάθε διαφήμιση στους τομείς της υγείας στους οποίους το ζήτημα της διαφήμισης δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο μέτρων εναρμόνισης.

105. Σύμφωνα με την ως άνω κυβέρνηση, η πληροφόρηση του κοινού στον τομέα της υγείας πρέπει να πραγματοποιείται απο αντικειμενικές πηγές, η δε διαφήμιση στην οποία προβαίνουν οι ίδιοι οι παρέχοντες δεν πληροί αυτή την προϋπόθεση αντικειμενικότητας.

56 — Απόφαση της 13ης Ιουλίου 2004, C-262/02, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 2004, σ. I-6569, σκέψη 22 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

106. Έχω τη γνώμη, όπως και η Βελγική και η Ιταλική Κυβέρνηση, ότι τα κράτη μέλη έχουν δικαίωμα να απαγορεύουν στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης να διαφημίζουν στο κοινό τις υπηρεσίες τους, εφόσον η απαγόρευση αυτή περιορίζεται πράγματι στην προώθηση των εν λόγω υπηρεσιών. Την ερμηνεία αυτή στηρίζω στις ακόλουθες σκέψεις.

107. Κατά πάγια νομολογία, περιορισμοί στην άσκηση της ελεύθερης κυκλοφορίας που απορρέουν από εθνικά μέτρα που εφαρμόζονται αδιακρίτως μπορούν να δικαιολογούνται όταν ικανοποιούν επιτακτικές ανάγκες γενικού συμφέροντος, είναι κατάλληλοι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπερβαίνουν τα αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού αυτού όρια [57].

108. Η πρώτη από τις ανωτέρω προϋποθέσεις προδήλως πληρούται. Συγκεκριμένα, η προστασία της δημόσιας υγείας περιλαμβάνεται μεταξύ των λόγων που μπορούν να δικαιολογήσουν μέτρα που εισάγουν διακρίσεις σε βάρος των υπηκόων άλλων κρατών μελών. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η υγεία και η ζωή των ανθρώπων κατέχουν την πρώτη θέση μεταξύ των συμφερόντων που προστατεύουν οι διατάξεις της Συνθήκης, οι οποίες προβλέπουν τις δυνατές εξαιρέσεις από την απαγόρευση των περιορισμών της ελεύθερης κυκλοφορίας [58]. Η προστασία της δημόσιας υγείας περιλαμβάνεται, επίσης, μεταξύ των επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος που μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμούς της άσκησης των ελευθεριών που εγγυάται η Συνθήκη [59].

109. Επίσης, δεν αμφισβητείται ότι πληρούται και η δεύτερη από τις προϋποθέσεις που απαιτεί η νομολογία. Η απαγόρευση που επιβάλλεται στους παρέχοντες υπηρεσίες να διαφημίζουν με οποιονδήποτε τρόπο στο κοινό τις υπηρεσίες τους είναι πράγματι κατάλληλη να αποτρέψει αυτούς από ενέργειες προβολής τους οι οποίες θα μπορούσαν να πλήξουν την εμπιστοσύνη που τους δείχνουν οι ασθενείς τους, επηρεάζοντας την αξιοπρέπεια του επαγγέλματός τους και να θέσουν, έτσι, σε κίνδυνο την ποιότητα των υπηρεσιών τους.

110. Επομένως, το ζήτημα που αποτελεί το επίκεντρο της υπό κρίση υποθέσεως αφορά το κατά πόσον η απαγόρευση αυτή είναι ανάλογη σε σχέση με τους ανωτέρω επιδιωκόμενους σκοπούς ή, με άλλα λόγια, κατά πόσον οι σκοποί αυτοί μπορούν να προστατευθούν εξίσου αποτελεσματικά με λιγότερο περιοριστικά μέτρα.

111. Το ζήτημα αυτό τίθεται ακόμη πιο επιτακτικά καθόσον κατά την εποχή των καταγγελλόμενων στο πλαίσιο της διαφοράς

57 — Απόφαση CaixaBank France, προπαρατεθείσα (σκέψη 17 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

58 — Απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 1994, C-320/93, Ortscheit (Συλλογή 1994, σ. I-5243, σκέψη 16).

59 — Όπ.π.

της κύριας δίκης πραγματικών περιστατικών υφίσταντο κοινοτικές πράξεις οι οποίες είχαν ως σκοπό την προστασία των καταναλωτών από τις υπερβολές της διαφημίσεως και, ειδικότερα, από την παραπλανητική διαφήμιση και τη τηλεοπτική διαφήμιση που δύναται να ενθαρρύνει επιβλαβείς για την υγεία συμπεριφορές.

112. Επομένως, η ύπαρξη του νομοθετικού αυτού πλαισίου με υποχρεώνει να εξετάσω αν η προστασία της δημόσιας υγείας και της αξιοπρέπειας του επαγγέλματος μπορούν να δικαιολογήσουν την απαγόρευση που επιβάλλεται στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης να διαφημίζουν τις υπηρεσίες αυτές με τους ίδιους όρους όπως οποιοσδήποτε άλλος παρέχων υπηρεσίες, δηλαδή να προωθούν την παροχή των υπηρεσιών τους με ανακοινώσεις κάθε μορφής, προκειμένου να παροτρύνουν τον καταναλωτή να κάνει χρήση αυτών. Ομοίως, πρέπει να εξεταστεί αν οι λόγοι αυτοί μπορούν να δικαιολογήσουν την απαγόρευση κάθε μορφής διαφημίσεως προς το κοινό.

113. Έχω τη γνώμη ότι η προστασία της δημόσιας υγείας δύναται να δικαιολογήσει την απαγόρευση κάθε ανακοινώσεως προς το κοινό που αποσκοπεί στην προσέλκυση ή παρότρυνση πελατών, για τους ακόλουθους λόγους:

114. Πρώτον, οι παροχές στον τομέα της υγείας δεν συνιστούν παροχές υπηρεσιών κατά τη συνήθη έννοια. Τα αποτελέσματά τους αφορούν τη φυσική ακεραιότητα του αποδέκτη και τη φυσική του ισορροπία. Επιπλέον, ο ασθενής καταφεύγει στις υπηρεσίες αυτές ανταποκρινόμενος σε πραγματική ανάγκη που αφορά την αποκατάσταση της υγείας του και, ενδεχομένως, την προστασία της ζωής του. Λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας του ζητήματος, ο ασθενής, όταν καλείται να αποφασίσει κατά πόσον θα αναζητήσει ή μη υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, δεν διαθέτει την ελεύθερη κρίση που διαθέτει όσον αφορά άλλες υπηρεσίες. Ο ασθενής που αναζητεί υπηρεσίες στον τομέα της υγείας δεν ικανοποιεί κάποια επιθυμία, αλλά ανταποκρίνεται σε μια αναγκαιότητα.

115. Δεύτερον, ο τομέας των υπηρεσιών οδοντιατρικής περίθαλψης, όπως το σύνολο των δραστηριοτήτων στον τομέα της υγείας, αποτελεί έναν από τους τομείς στους οποίους ο βαθμός «ασυμμετρίας στην πληροφόρηση» μεταξύ του παρέχοντος και του αποδέκτη της παροχής, σύμφωνα με την έκφραση που χρησιμοποιεί η Επιτροπή στην προαναφερθείσα έκθεση σχετικά με τον ανταγωνισμό στον τομέα των ελευθερίων επαγγελμάτων [60], είναι, κατά την άποψή μου, ιδιαίτερα υψηλός. Αυτό σημαίνει ότι ο παρέχων υπηρεσίες διαθέτει, στον τομέα της δραστηριότητάς του, ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο γνώσεων σε σχέση με τον αποδέκτη, με συνέπεια ο αποδέκτης να μην είναι σε θέση να εκτιμήσει ουσιαστικά την ποιότητα της υπηρεσίας την οποία αγοράζει.

116. Συνεπώς, λαμβανομένης υπόψη της ασυμμετρίας αυτής στο επίπεδο των γνώσεων και της σοβαρότητας που αντιπροσωπεύει για τον αποδέκτη η απόφαση να αναζητήσει ή μη υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, έχω τη γνώμη ότι η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του ασθενούς και του

60 — Σημείο 25.

ασκούντος σχετικό με την υγεία επάγγελμα έχει ουσιώδη χαρακτήρα. Με άλλα λόγια, ο ασθενής πρέπει να είναι πεπεισμένος ότι, όταν ο επαγγελματίας αυτός τον συμβουλεύει ή του συνιστά να αναζητήσει ή μη υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η συμβουλή ή η σύσταση αυτή έχει ως μοναδικό κίνητρο την προστασία της υγείας του.

117. Για τον λόγο αυτό, συμμερίζομαι την άποψη της Βελγικής και της Ιταλικής Κυβέρνησης που υποστηρίζουν ότι η σχέση αυτή εμπιστοσύνης θα εθίγετο κατ' ανάγκην, αν οι παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης μπορούσαν να προβαίνουν σε διαφήμιση απευθυνόμενη στο κοινό προκειμένου να προωθήσουν τις υπηρεσίες τους. Σε μια τέτοια περίπτωση, θα ήταν εύλογο ο ασθενής να φοβάται ότι όταν ο οικείος επαγγελματίας τον συμβουλεύει ή του συνιστά να αναζητήσει υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, η συμβουλή ή η σύσταση αυτή έχουν ως κίνητρο, τουλάχιστον εν μέρει, το οικονομικό όφελος του επαγγελματία. Επομένως, ο ασθενής θα μπορούσε να μη δώσει ιδιαίτερη σημασία στη συμβουλή ή τη σύσταση αυτή και να θέσει, έτσι, σε κίνδυνο την κατάσταση της υγείας του, αρνούμενος ή αναβάλλοντας την προταθείσα παροχή.

118. Κατά συνέπεια, έχω τη γνώμη ότι η προστασία της δημόσιας υγείας μπορεί πράγματι να δικαιολογήσει την απαγόρευση που επιβάλλεται στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, κάθε διαφημίσεως για την προώθηση των υπηρεσιών τους. Στο μέτρο που, ελλείψει κοινών ή εναρμονισμένων κανόνων, σε κάθε κράτος μέλος απόκειται να καθορίζει το επιθυμητό επίπεδο προστασίας της δημόσιας υγείας και τον τρόπο με τον οποίο θα επιτευχθεί ο σκοπός αυτός, τηρώντας, εξυπακούεται, την αρχή της αναλογικότητας [61], έχω τη γνώμη ότι τα άρθρα 43 ΕΚ και 49 ΕΚ δεν αποκλείουν την απαγόρευση αυτή.

119. Πάντως, η απαγόρευση αυτή υπόκειται σε περιορισμούς. Η άσκηση των οικείων δραστηριοτήτων από τους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, όπως και από τους λοιπούς ασκούντες επαγγέλματα σχετικά με την υγεία, προϋποθέτει, φυσικά, ότι το κοινό γνωρίζει την ύπαρξή τους. Αυτό σημαίνει ότι το κοινό πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζει τα στοιχεία ταυτότητας του παρέχοντος υπηρεσίες, φυσικού ή νομικού προσώπου, τις δραστηριότητες που αυτός έχει δικαίωμα να ασκεί, τον τόπο ασκήσεως, τις ώρες επισκέψεων, καθώς και τους τρόπους επικοινωνίας με αυτόν, όπως τους αριθμούς τηλεφώνου, τηλεομοιοτυπίας ή κάποια διεύθυνση Internet.

120. Επομένως, η πρόσβαση του κοινού στις αντικειμενικές αυτές πληροφορίες είναι αναγκαία για την υλοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των επαγγελματιών του τομέα της υγείας. Επίσης, συμβάλλει στην καλύτερη προστασία της δημόσιας υγείας, καθόσον ευνοεί τυην κινητικότητα των ασθενών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εξέλιξη της νομολογίας του Δικαστηρίου μετά την απόφαση

61 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, C-1/90 και C-176/90, Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivía (Συλλογή 1991, σ. I-4151, σκέψη 16).

C-120/95, Decker [62] και την προαναφερθείσα απόφαση Kohll αποδεικνύει ότι όλο και περισσότεροι ασθενείς αναζητούν περίθαλψη σε άλλα κράτη μέλη. Η τάση αυτή εξηγείται από διάφορους λόγους. Οι ασθενείς αυτοί ενδέχεται να θέλουν να επωφεληθούν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης με χαμηλότερο κόστος, ή να υποβληθούν σε είδος περιθάλψεως που δεν είναι διαθέσιμο στο κράτος μέλος της κατοικίας τους, ή ακόμη να τύχουν ταχύτερης περιθάλψεως σε σχέση με το κράτος μέλος αυτό. Η κινητικότητα αυτή των ασθενών, καθόσον τους παρέχει τη δυνατότητα προσβάσεως σε περισσότερες υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε σχέση με το κράτος μέλος τους, συμβάλλει, επίσης, στην προστασία της δημόσιας υγείας.

121. Εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης να διαφημίζουν, άμεσα ή έμμεσα, στο κοινό τις υπηρεσίες τους δεν θα πρέπει να φθάνει μέχρι του σημείου να απαγορεύει την απλή μνεία εκ μέρους αυτών, χωρίς σκοπό προσέλκυσης ή παρότρυνσης πελατών, σε τηλεφωνικό κατάλογο ή σε άλλα μέσα πληροφόρησης του κοινού, των στοιχείων που τους επιτρέπουν να καταστήσουν γνωστή την επαγγελματική τους ιδιότητα, όπως των στοιχείων ταυτότητάς τους, των δραστηριοτήτων τις οποίες έχουν δικαίωμα να ασκούν, του τόπου στον οποίο τις ασκούν, των ωρών επισκέψεων και των τρόπων επικοινωνίας με αυτούς.

62 — Απόφαση της 28ης Απριλίου 1998 (Συλλογή 1998, σ. I-1831). Υπενθυμίζω ότι η προαναφερθείσα απόφαση Kohll εκδόθηκε στο πλαίσιο διαφοράς που αφορούσε την απόρριψη της αιτήσεως υπηκόου του Λουξεμβούργου να του χορηγηθεί έγκριση προκειμένου να μπορέσει η ανήλικη θυγατέρα του να υποβληθεί σε θεραπευτική αγωγή από ορθοδοντικό εγκατεστημένο στην Trier (Γερμανία).

122. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει αν, εν προκειμένω, οι διαφημίσεις που καταχώρισε ο I. Doulamis στον τηλεφωνικό κατάλογο της Belgacom, εξέρχονται του πλαισίου του ως άνω περιορισμού, ενόψει, ιδίως, του τρόπου παρουσίασης των διαφημίσεων αυτών και των ενδείξεων «Άμεση επιδιόρθωση σε μία ώρα», «Δωρεάν έλεγχος και παροχή συμβουλών», «Εξατομικευμένες υπηρεσίες» και «Μεταφορά από την κατοικία».

123. Υπό τις συνθήκες αυτές, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο αιτούν δικαστήριο ότι εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, στο πλαίσιο ασκήσεως ελευθερίου επαγγέλματος ή λειτουργίας οδοντιατρείου, να διαφημίζουν με οποιονδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, στο κοινό τις υπηρεσίες τους συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, κατά την έννοια των άρθρων 43 ΕΚ και 49 ΕΚ. Πάντως, ο περιορισμός αυτός δικαιολογείται από την προστασία της δημόσιας υγείας, υπό τον όρον ότι η επίμαχη εθνική νομοθετική ρύθμιση δεν απαγορεύει την εκ μέρους των παρεχόντων απλή μνεία, χωρίς σκοπό προσέλκυσης ή παρότρυνσης πελατών, σε τηλεφωνικό κατάλογο ή σε άλλα μέσα πληροφόρησης του κοινού, των στοιχείων που τους επιτρέπουν να καταστήσουν γνωστή την επαγγελματική τους ιδιότητα, όπως των στοιχείων ταυτότητάς τους, των δραστηριοτήτων τις οποίες έχουν δικαίωμα να ασκούν, του τόπου στον οποίο τις ασκούν, των ωρών επισκέψεων και των τρόπων επικοινωνίας με αυτούς.

V — Πρόταση

124. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο υποβληθέν από το tribunal de première instance de Bruxelles προδικαστικό ερώτημα να δοθεί η ακόλουθη απάντηση:

«Τα άρθρα 81 ΕΚ, 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ΄, ΕΚ και 10, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, σε συνδυασμό, έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες οδοντιατρικής περίθαλψης, στο πλαίσιο ασκήσεως ελευθερίου επαγγέλματος ή λειτουργίας οδοντιατρείου, να διαφημίζουν με οποιονδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, στο κοινό τις υπηρεσίες τους.

Πάντως, η νομοθετική αυτή ρύθμιση συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών κατά την έννοια των άρθρων 43 ΕΚ και 49 ΕΚ.

Ο περιορισμός αυτός δικαιολογείται από την προστασία της δημόσιας υγείας, εφόσον η επίμαχη εθνική νομοθετική ρύθμιση δεν απαγορεύει την εκ μέρους των παρεχόντων απλή μνεία, χωρίς σκοπό προσέλκυσης ή παρότρυνσης πελατών, σε τηλεφωνικό κατάλογο ή σε άλλα μέσα πληροφόρησης του κοινού, των στοιχείων που τους επιτρέπουν να καταστήσουν γνωστή την επαγγελματική τους ιδιότητα, όπως των στοιχείων ταυτότητάς τους, των δραστηριοτήτων τις οποίες έχουν δικαίωμα να ασκούν, του τόπου στον οποίο τις ασκούν, των ωρών επισκέψεων και των τρόπων επικοινωνίας με αυτούς.»